

scrupulum movebat, oblitum vos esse fatemini, tam libenter accipio, quam letus compendiosam purissimæ veritatis assertionem in litteris vestris novissimis lego: ita ut me potius sensa vestra non intellixisse, quam vos quidpiam mali sensisse pene crediderim. Deinde modestiæ vestræ fraterna præsumptione consulo, quatenus episcopum sanctum et doctum (129), quem quiete vivere permisistis, mortuum inquietare desinat: ne, dum non valentem pro se respondere reprehenditis, magis hoc ex charitatis inopia, quam veritatis fiducia descendere, totam pro eo respondentem Ecclesiam audiatis. Pro Humberto, sicut rogavi vos, iterum rogo; ut vestrum ei, cum poteritis, nec consilium desit, nec patrocinium. Valete.

EPISTOLA XXXVII.

AD THEOBALDUM COMITEM CAMPANÆ (130).

Miratur se in causa Humberti justa et æqua patenter pati repulsam: monetque intuitu supremi Judicis misero non neget opem et misericordiam.

Laudabili principi THEOBALDO, BERNARDUS eorum qui in Clara-Valle sunt, servorum Dei inutilis servus, sospitatem et pacem.

1. Quod de nostra infirmitate vos audivi fuisse

(129) Fallor si non is est Guillelmus de Campellis, episcopus Catalaunensis, Bernardo charissimus, ex dictis ad epistolam 3: cujus Guillelmi varia Theologiæ opuscula in codice Cheminionensi diocesis Catalaunensis memorantur in libro dicto Panchrysis, in quo multa eorum fragmenta referuntur.

(130) Scripta anno 1128. — Mira et magna Theobaldi encomia passim leguntur apud scriptores ejus ætatis. Anselmus Gemblacensis ad annum 1134: « Theobaldus comes, » inquit, « Blesensis sive Carnotensis, præ cunctis principibus Gallie, magno pondere justitiæ eminent in Francia, religiosus monachis et clericis pius ac familiaris, Ecclesiæ defensor, pauperum adiutor, merentium consolator, in commerciis negotiatorum cautus et discretus, in reis et a recto deviantibus ultor et vindex. » Iisdem omnino eologiis celebratur ab Hugone monacho Autissiodorensi, ad annum 1136. Quod spectat ad justitiæ zelum, ob quem præcipue commendatur ab hoc Anselmo, illustre habes argumentum ex epistola 39 et aliis, ex quibus discimus quam rigide in monachos a principibus fere ubivis toleratos, primus, aut certe inter primos, animadverterit, id quod clericis longe antea interdixerant canones, ut docet ivo Carnotensis episcopus in epistola 247. Idem Theobaldus ab officiis charitatis et misericordiæ ab Ernaldo Bonæ-Vallis abbate mirifice prædicatur in Vita sancti Bernardi, lib. II, cap. 8; item a Gaufrido, lib. IV, cap. 3, quibus adde novam epistolam 416. Unde apparet quantum ex sancti Doctoris familiaritate et documentis profecerit. Obiit sexto idus januarii, anno 1152, sepultusque est, non in monasterio Pontiniacensi, ut vult Jongeliius, et post eum Manricus, ad annum 1114, cap. 2, n. 6, Vincentium Bellovacensem secuti; neque in Claræ-Vallensi, ut Brito Lusitanus; sed in monasterio Latiniacensi Ordinis sancti Benedicti ad Matronam fluvium, cujus fuit advocatus, teste Bernardo epistola 230: quod nimirum hæc abbatia ab Heriberto Campaniæ comite circa annum 990 instaurata fuisset, ubi tumulus ipsius Theobaldi porphyreticus etiamnum visitur. Sepulturæ locum sicut et diem obitus Elinandus monachus in Chronico aperte

sollicitum, non mediocriter gratum habeo. In hoc quippe dum vestram erga me agnosco dignationem, Deum quoque vos diligere non dubito. Quando enim tantillum tantus vel nosse dignaremini, nisi propter Deum? Cum ergo constet quod diligitis Deum, et me propter ipsum; miror quomodo ad unam Dei fiducia præsumptam petitiunculam, nec injnstam, ut puto, nec irrationabilem, a vobis tamen repulsus sum. Si aurum, si argentum, vel quodcumque hujusmodi quæsissem; vere, prout de vobis confido, sine dubio accepissem (131). Sed quid dico, quæsissem? Nam etiam non quærens jam plurima vestræ largitatis beneficia suscepi. Hoc autem unum, quod non mei, sed Dei causa, nec tam mihi, quam vobis a vobis postulavi (132), quid causæ exstitit, quod accipere non merui? Quid enim? ergone judicatis indignum vel mihi ad petendum, vel vobis ad præbendum, ut homini christiano, quantolibet apud vos crimine accusato, postquam se purgavit, faciatis misericordiam? Aut certe, si non creditis quod plene se purgaverit, quia hoc in curia vestra non fecit; ejusdem rursus vos in vestri præsentia recipiatis satisfactionem, et sic consequatur indulgentiam.

indicat: « Anno 1152, » inquit, « moritur comes Campaniæ Theobaldus, sexto idus januarii, et apud Latiniacum sepelitur. Habuit autem filias sex. Prima fuit Maria Burgundiæ ducissa; secunda, Agnes Barri-Ducis comitissa; tertia quædam ducissa in partibus remotis. Hanc postea duxit Guillelmus Goez in diocesi Carnotensi. Quarta, comitissa Mathildis Pertici; quinta, monialis Fontis-Ebraldi; sexta fuit Adela Francorum regina. » His omnibus astipulatur Albericus in Chronico, ad annum 1152, qui et addit Theobaldum quatuor habuisse filios hoc ordine: « Henricum, comitem Trecentem Palatinum, largitate et liberalitate famosum; Theobaldum, comitem Blesensem et Carnoti; Stephanum, comitem de Sancerra; et Guillelmum, archiepiscopum Senonensem, et postea Remensem. » Theobaldi epitaphium, quod Henrici comitis precibus composuit magister Simon, cognomento Capra-Aurea, Sancti Victoris Parisiensis canonicus, edidit in Diatriba Franciscus Chiffletius, ex manuscripto codice monasterii Charitatis Ordinis Cisterciensis, dignum certe quod in honorem tanti principis hic transcribatur:

Transiit ille comes Theobaldus, clarus ubique, Ecclesiæ matris filius, imo pater.

Magnus honore, potens armis, spectabilis ortu,

Mente sagax, verbis lucidus, ore decens.

Exiguus parvus, tumidis ferus, asper iniquis.

Simplicibus simplex, omnibus omnis erat.

Lætus pauperibus, monachis, ægrisque paraba,

Incessanter opem, munera, templa, domos.

Hujus erat servare bonos, punire nocentes;

Hujus erat juste vivere, justa loqui.

Omnes virtutes in eo lucere videres,

Certabantque simul mirificare virum.

Gallia nostra gemens tanto viduata patrone,

Sicut eo stabat stante, jacendo jacet.

Ergo dies decimus Jani fuit ultimus illi,

Cui Deus est melior millibus una dies.

(131) Ita codex S. Germani. Alias omittitur, *vere, prout de vobis confido, sine dubio accepissem.*

(132) Hinc patet non esse hanc primam pro Humberto epistolam, sed priorem esse tempore epistolam 39 ex qua discimus Humberti patriametsupplicii genus.

2. An ignoratis quis minetur: cum accepero tempus, ego justitias judicabo? (Psal. LXXIV, 3.) Quod si justitias, quanto magis injurias? An non timetis Quod rursus scriptum est: *Quia in qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis?* (Matth. VII, 2.) An nescitis quia quam facile vos Humbertum, tam facile, imo incomparabiliter facilius Deus Theobaldum (quod absit!) exheredare possit? Et quidem in talibus, ubi culpa tam aperta atque inexcusabilis esse videtur, quatenus nulla nisi cum justitiæ periculo misericordiæ occasio relinquatur; etiam tunc tremens et dolens vindicem vos exhibere debetis 50; magis videlicet officii compulsus necessitate, quam vindicandi libidine. Ubi autem objectum crimen, aut minus certum esse cognoscitur, aut excusandum suscipitur; hoc non solum non renuere, sed et libentissime debetis amplecti, lætus nimirum quod salva justitia, pietas vestra locum invenerit. Ecce hoc secundo vestræ supplicio Eximietati, ut sicut Deum vobis vultis misereri, ita vos Humberto misereamini: sive illa vobis promissione dominica blandiente: *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur* (Matth. V, 7); sive illa vos comminatione terrente: *Judicium sine misericordia illi qui non fecerit misericordiam* (Jacobi II, 13). Valete.

EPISTOLA XXXVIII (133).

AD EUMDEM.

Unde supra.

Pio principi THEOBALDO BERNARDUS abbas de Clara-Valle, salutem et orationes.

1. Valde timeo ne occupatissimis auribus vestris, crebris interpellationibus meis præsumptuosius me ingerendo molestus fiam. Sed quid faciam? Si vos offendere timeo, sæpius ad vos scriptitando; quanto magis Deum, cui utique magis timoris debeo, timendum est mihi, ne offendam non interpellando pro misero? Alias autem indulgeat mihi Benignitas vestra, quia non possum non misereri illius miseri, pro quo jam en et alia vice importunus forsitan precator accessi, Humberti videlicet mendici et pauperis, et hoc facti de divite, quod est infelicis. Non possum non compati viduæ et orphanis, sed vivo orbatis patre, quod est miserabilis. Gratias ago vobis pro gratia, quam de hac re in oculis vestris invenire merui, et quod ipsius Humberti pro se dignanter acquievistis veram suscipere defensionem, et quod falsam adversus ipsum justissime repulistis accusationem. Illud autem quod ad consummandum pietatis opus, reddendam uxori et liberis ejus suam hæreditatem benignissime disposeratis; satis

(133) Scripta anno Christi 1128.

(134) Alias, *domno*. Vide epistolam 56.

(135) Scripta anno 1127. — Inter cætera de quibus Theobaldum sollicitat hac epistola sanctus Bernardus intercedit pro misero quodam, nomine Humberto, pro quo prima hæc epistola scripta est ante epistolam 37; qui duello victus, jussu principis et loculis et oculis mulctatus est, ut nec superesset unde miseram utenque vitam sustentaret. Gravis quidem pœna, et quæ Bernardi animum charitatis spiritu de-

mirari non possum quid impederit, ut tam pium verbum vestrum necdum factum consecutum sit.

2. Et quidem in aliis principibus si quando verbum levitatis, aut etiam falsitatis deprehendimus, nec novum, nec mirum reputamus. At vero apud comitem Theobaldum Est et Non nequaquam omnino patienter audimus: cui, ut dicitur, simpliciter dicere, jurare est; et leve mendacium, grave perjurium imputatur. Inter plurima quippe virtutum insignia, quæ vestram plurimum nobilitant dignitatem, et vestrum per orbem clarum reddunt et celebre nomen, præcipue laudatur in vobis veritatis constantia. Quis ergo suo vel hortatu, vel consilio tantum robur firmissimi pectoris vestri enervare tentavit? quis, inquam, veritatis in vobis tam sanctum, tam eximium, tam omnibus imitabile principibus propositum evellere sua fraude conatus est? Fallaciter non veraciter vos diligit, fraudulentem et non fideliter vobis consulti, qui tam gloriosam de veritate famam vestram obnubilare sua cupiditate contendit: dum verbum quod os vestrum locutum est, et verbum Deo placitum, vobis dignum, pie justum, ac juste pium, evacuare, nescio qua malitia, nocendo pauperi satagit. Obsecro vos per misericordiam Dei, ut eandem vos consequamini, cavete ne superbiat impius, unde incenditur pauper: et hoc potius agite, quatenus promissionis vestræ veritas compleatur; qua primum quidem domino (134) Norberto, deinde etiam nobis pollicitus estis, restitutum vos Humberti hæreditatem ejus et uxori, et filiis. Valete.

51 EPISTOLA XXXIX.

AD EUMDEM (135).

Diversorum causas Theobaldo commendat. Denique ut erga episcopos, concilii causa in ejus civitate constitutos honorifice et reverenter se gerat, hortatur.

1. Cum multa mihi vestræ erga me dignationis indicia præbeatis, hoc me maxime toto vobis affectu dilectionis astringit; quod cum sciam me vestram jam pro multis ausum fuisse, interpellare Dignitatem, in nullo tamen repulsum me meminisse. Hinc non immerito factus fidentior, rursus pro canonicis de Larzicurve (136) non dubius precator accedo. Non quidem pro ipsorum jure nunc precor, in tantum quippe de vestra justitia et legalitate confidens, ut nec hosti vestro in vestra curia placitanti de suo jure timendum esse existimem: sed hoc est quod pro ipsis et cum ipsis omni, qua possum, absens supplicatione depono, et quod eis omnino esse cognovi necessarium, ut videlicet ad vestræ Serenitatis vultum, solito illis clementiorem atque promissum justissime movit; sed tanto et tam pertinaci morbo talis medicina debebatur. De monomachii usu et ritu teterrimo vide si lubet Sirmundum, in notis ad Gaufridum Vindocinensem, lib. III, epist. 38; Chesnium, ad Bibliothecam Cluniacensem et alios. Confer Bernardi epistolam modo 376.

(136) Canonici de Larzicurve regulares ordinis S. Augustini, diocesis Catalaunensis in decanatu Partensi, ubi quondam prioratus possidebatur a Patribus societatis Jesu.

ptiorem indulgeatis accessum, quatenus vicini eorum religioni debitam discant exhibere reverentiam, cum vos eis benevolam esse cognoverint: et si quis forte militum seu ministrorum vestrorum res illorum injuste contingere, aut quietem, quam in Deo habere debent, infestare in aliquo tentaverit; pro certo se sciat vestram sibi ob hanc rem gratiam gravissime redditurum infensam.

2. Item aliud est quod supplex exoro. Nuper forte per Barrum transeunti occurrit mihi mulier satis miseranda; anima quippe ejus in amaritudine erat; et mea super suis doloribus commovit viscera, satisque egit suis precibus ac lacrymis, quatenus pro ipsa apud vos intercedere deberem. Ipsa est uxor Belini illius hominis vestri, in quem dudum juxta malum quod ipse commiserat, multa et gravia reddidistis. Facite cum ea misericordiam, ut et vos apud Deum eam inveniat.

3. Et quia semel cœpi, loquar adhuc cum domino meo. In manu Barrensis prepositi dudum facto duello, qui victus fuit, statim ex vestra jussione oculos amisit. Insuper quoque, quasi parva hæc mala essent, quod et victus, et oculis orbatus fuerat, res ei omnes suæ a ministris vestris, sicut ipse conqueritur, ablatae sunt. Justum est, si vobis placet, ut ei vestra pietate restituatur, unde misera ejus vita possit utcumque sustentari. Sed et filiis ejus innocentibus patris iniquitas non debet imputari: quominus paterna, si qua sunt, hæreditent ædificia.

4. In fine volumus vos sanctos episcopos, qui pro his quæ ad Deum pertinent, in vestra civitate convenerunt, omni habere acceptione dignos. Sed et ipsi legato, qui vos vestramque civitatem tantæ celebratione concilii (137) voluit honorare, per omnia, quantum in vobis est, devotus et obediens assistatis; roborare et confirmare bona quæque ab eo jussa et instituta, curetis. Nostrum quoque ac vestrum pariter episcopum id est Lingonensem, abundantiori, ut decet, honore suscipiatis; et de casamento (138) quod tenetis, hominum [al. homagium] quod debetis, reverenter ei et humiliter offeratis. Valet.

59 EPISTOLA XL (139).

AD EUMDEM.

Pauperem religiosum Theobaldum commendat.

Duo vobis commendamus in homine isto quem videtis, paupertatem et religionem, ut si uni non

(137) Trecentis ineunte anno 1128 celebrati, de quo in notis ad epistolam 21, ad Matthæum legatum, cujus hic mentio.

(138) Casamentum, feudum quod a casa dominica pendet.

(139) Scripta circa annum 1127.

(140) Scripta circa eundem annum.

(141) Henricum I scilicet Anglorum regem, qui Theobaldi avunculus erat, teste Ernaldo in libro secundo de Vita Bernardi, sub finem, et Roberto de Monte ad annum 1151, nimirum quod Theobaldus matrem habuerit Adelam, Guillelmi Conquestoris filiam, Henrici sororem.

(142) Scripta circa annum 1128.

comptatimini, alterum in eo revereamini: quo nulloatenus id ei negare possitis, propter quod vos cum tanto labore de longe requirere curavit. Itaque etsi non propter ipsum, certe propter vos ei succurrite: quia quantum vos illi sua paupertas, tantum, imo amplius, vobis illum necessarium facit sua æque religiositas. Denique de multis quos eadem de causa jam ad vos misimus, nullum fuisse recolimus, de quo magis Deo placere sciamus, quam si huic benefeceritis. Valet.

EPISTOLA XLI (140).

AD EUMDEM.

Senem religiosum commendat.

B Timeo vos gravari in tam crebris scriptitationibus nostris; sed in hanc importunitatem urget me Christi charitas, et amicorum necessitas. Hunc itaque et senem, ut videtis, et de domo, ut nos scimus, religiosa ad vos missum non remitti vacuum supplicamus: et insuper ut vestris litteris ad avunculum vestrum regem (141) iturum muire dignemini, rogamus. Vellem omnes servos Dei, si fieri posset, vestros fieri debitores, qui pro mammona iniquitatis quandoque vos reciperent in æterna tabernacula. Valet.

EPISTOLA XLII.

AD HENRICUM SENONENSEM ARCHIEPISCOPUM.

Hæc epistola potius justitiae tractatus nomen et locum merebatur; itaque e sede sua submotam ad tomum secundum inter Tractatus remisimus, cum hoc titulo: De Moribus et officio episcoporum epistola 42 seu tractatus, ad Henricum Senonensem archiepiscopum.

EPISTOLA XLIII (142).

AD EUMDEM HENRICUM.

Scribit pro libertate ecclesie Molismensis.

Prioris precis nostræ benigna susceptio præbet ampliora sperandi fiduciam. Præmissa itaque devotissimarum gratiarum actione pro experta benevolentia, iterum audeo petere quod iterandis gratis secundo me faciat debitorem: quatenus videlicet Molismensi Ecclesie (143) ipsam ecclesiam, pro qua se vestram Serenitatem quoquo modo obnubilasse dolebat, eadem libertate tenere concedatis, qua prædecessorum vestrorum temporibus eam certum est tenuisse. Valet.

EPISTOLA XLIV (144).

AD EUMDEM.

Unde supra.

Videtis certe quantum præsumam de vestra be-

(143) Monasterium Ordinis S. Benedicti, diocesis Lingonensis, auctorem habuit Robertum abbatem, qui primus itidem Cistercii abbas. Unde Molismensium causam sæpe agit Bernardus in epistolis 44 et 60. Vide epistolam 80. Petrus Cellensis in libri VII, epistola 14, ad Molismenses: « Gallina illa Molismensis, plena plumis, et bene pennata, quot et quales de utero suo fetus produxit, dum ex se collegium Cisterciense originario germine pullulavit? » Hic agitur de ecclesia Senoina, ut in epistola sequenti, quæ olim Prioratus diocesis Senonensis in Decanatu Curtiniacensi.

(144) Scripta circa annum 1128.

nevolentia: ut nec crebra impetratio preces finiat, et toties exauditus, rursus accedere preces importunus non verear. Magna quidem præsumptio; sed non meretur indignationem, quoniam de charitate, non de temeritate descendit. Meminit, nisi fallor, 53 vestra Paternitas, quod dudum Trevis querelas universas, quas pro Ecclesia Senoina adversus Molismenses monachos ante habueratis, pro amore Dei et nostro penitus omisit. Et ecce iidem monachi conqueruntur, quod nescio quas novas, et, ut ipsi aiunt, indebitas vobis consuetudines in prædicta Ecclesia vindicetis. Obsecro ergo et ipsas dimitti, confidens me, ne hac quidem vice passurum repulsam: ut qui jam de majoribus merui non rePELLI, in obtinendis minoribus non confundar Valet (145).

EPISTOLA XLV (146).

AD LUDOVICUM REGEM FRANCORUM (147).

Cistercienses Ludovicum regem, Parisiensem episcopum infestum ac injurium, graviter ac libere redarguunt, causam illius apud pontificem Romanum acturi, si rex a male captis non destiterit.

Eximio regi Francorum LUDOVICO, STEPHANUS abbas Cisterciensis, totusque conventus abbatum et fratrum Cisterciensium, salutem, sospitatem, et pacem in Christo Jesu.

(145) Hic manuscripti codices repetunt epistolam 15.

(146) Scripta anno Christi 1127.

(147) Cognomento Crassum.

(148) Stephano, qui ab anno 1124 ad annum 1144 Parisiensem Ecclesiam rexit, alius a Stephano de Garlanda dapifero. Causa hujus infestationis recessus Stephani a curia, Ecclesie libertas. Eadem fortuna, easdem fere ob causas, contigit Henrico Senonensi, ex epistola 49. His litteris non flexus est Regis animus, cujus filium Philippum, jam regem designatum, ob id morte a Deo mulctatum ferunt. Mirum est eo mortuo proceres et episcopos de impedienda Ludovici Junioris successione cogitasse, teste Orderico, in libro XII, pag. 895 sqq. Mira in sanctis viris dicendi libertas, intrepidus justitiæ zelus, quo pro episcopi defensione adversus regem humiles monachi insurgere non verentur. Sed qualis fuerit Ludovico Stephani Parisiensis episcopi insectandi ratio, ex antiquis monumentis non ita facile est divinare. Rem utcumque Bernardus insinuat in simili causa Henrici archiepiscopi Senonensis, epist. 49, ad Honorium papam: « Rex, » inquit, « non tam episcopos, quam in episcopis justitiæ persequitur zelum. » Quod amplius declarans ait: « Qui ante in habitu actusque sæculari honorati sunt sublimes, iudicati fideles, habiti familiares; modo inimici facti sunt digne suo sacerdotio conversantes, et per omnia honorificantes ministerium suum. » Hinc Baronius ad annum 1127 totum latius explicat his verbis: « Profecerant siquidem episcopi provincie Senonensis Cisterciensium monachorum exemplo, atque verbis litterisque sancti Bernardi, præcipue vero quem diximus Parisiensis episcopus, atque Parisiensis abbas Sancti-Dionysii Sugerius, qui monasterium illud monastica penitus disciplina solum, fibula regularis observantia arcte, constrinxerat: quo nomine ipsi sanctus Bernardus congaudens, gratulatoriam ad eum dedit epistolam » (nimirum epist. 78). « Quod vero etiam et ipse metropolitanus Senonensis archiepiscopus Henricus æque admonitus litteris sancti Bernardi » (ep. 42), « et quidem prolixioribus, ad

1, Rex cæli et terræ regnum vobis in terra donavit, donaturus et in cælo, si id quod accepistis, juste et sapienter administrare studueritis. Hoc est quod vobis optamus, et pro vobis oramus; ut et hic fideliter, et illic feliciter regnetis. Cæterum vos quoniam concilio eisdem nostris pro vobis orationibus (quas, si recolitis, olim tam humiliter requisistis) modo tam acriter repugnatis? Qua enim jam fiducia manus pro vobis levare præsumimus ad Sponsum Ecclesie, quam ita, et sine causa (ut putamus), ausu inconsulto contristatis? Gravem siquidem adversum vos apud eundem Sponsum et Dominum suum quærimoniam deponit, dum quem acceperat defensorem, sustinet oppugnatorem. Attenditis jam cui ex hoc infensum vos redditis? Non utique episcopo Parisiensi (148), sed Domino paradisi; et quidem terribili, et ei qui aufert spiritum principum (Psal. LXXV, 12, 13). Ipse quippe est qui ad episcopos dicit: *Qui vos spernit, me spernit* (Luc. X, 16).

2. Hæc ita vobis et pro vobis audacter quidem, sed amanter intimare curavimus: monentes et rogantes per illam invicem amicitiam nostram et fraternitatem, cui vos satis dignanter sociastis, sed nunc ipsam graviter læsistis, quatenus a tanto malo citius desistatis. Alioquin si non meremur exaudiri, sed contemnitur, et nos fratres, et amici vestri, et

meliorem frugem conversus, ea quæ essent optimi pastoris munera diligenter expleret, eadem ex causa ejusdem principis indignationem incurrit, etc. Sed quæ ista reformatio, » inquit, « fuit, quæ adeo displicere potuerit regi christianissimo? Illa scilicet, quod episcopi assueti prius, relicta ecclesia, curie regis assistere, militia sectari, jam sese ad ecclesiam e curia atque militia avocassent, atque etiam subditos sibi clericos pariter revocassent. Erat horum haud exiguus numerus in palatio Regis militantium, nec in ipsa palatina tantum, sed et in castrensi militia merentium. Quod deplorat idem sanctus Bernardus cum in pluribus locis, tum præsertim, quod ad rem spectat, in epistola ad Sugerium abbatem Parisiensem, » etc. Huc usque Baronius. Sed ut historiae apud auctores illius ætatis alto silentio sepultæ ex veteribus etiam instrumentis nonnihil lucis afferamus, lubet cujusdam familiaris ad ipsum Stephanum Parisiensem epistolam, quam noster Acherius Spicillegii tomo tertio vulgavit, proferre in medium, cujus hæc verba sunt:

Quamvis Paternitati vestræ constantiam nihil adhuc mutari nec debilitari persenserim, tamen pro vobis more amici sollicitus vos moneo et remoneo, ne a proposito vestro et justitiæ rigore declinetis, nec Ecclesie vestræ libertatem, quæ temporibus antecessorum vestrorum floruit, annihilari permittatis, illamque Dominicam sententiam memoriter retineatis: Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam. Sciat autem me in omnibus et per omnia vobiscum perseverare, nec pro damnis quæ mihi et hospitibus meis pro vobis contigerunt, a proposito meo pedem retrahere. Rex enim et regina meis hospitibus duodecim libras dederunt, et hoc totum pro redemptione suarum rerum abstulerunt: et mei parentes et amici regi et reginæ vineas meas extirpari jubentibus, decem libras dederunt, et hoc totum decani et archidiaconorum instigatione, imo G. succentoris nocturna susurratione peractum est. Deo vero vobis et mihi subveniente, me omnia, quæcumque amiserim, recuperaturum non vereor, nec vos sine me rerumque mearum recuperatione pacem recepturum arbitror. Præterea nisi vos

qui quotidie oramus pro vobis et filiis vestris et regno; ex hoc jam noveritis parvitatem nostram, in quibus valuerit, non posse deesse Ecclesie Dei, et ministro ejus, venerabili videlicet patri et amico nostro episcopo Parisiensi: qui nostram adversus vos humilitatem interpellans, nostras pro se ad dominum Papam jure fraternitatis (149) litteras requisivit. Verum nos justum ducentes his prius litteris vestram Excellentiam convenire, præsertim quia idem episcopus per manum omnium Religiosorum consilio satis abundare sentirem, parvitas mea Paternitati vestræ consuleret, ut dominum Senonensem archiepiscopum et coepiscopos vestros precibus vestris et amicorum vestrorum vobis alliciatis, et ad justitiæ vestræ aggravationem, ut in episcopatibus suis a divinis cessent, modis omnibus impetrare non differatis, ut ejusdem justitiæ participes vobis contra omnes subveniant, et, si necesse fuerit Romam nobiscum veniant.

Ex hac epistola tria colligimus notatu digna: primo, non solum episcopum, sed et familiares iisque conjunctos, bonis omnibus a rege spoliatos; secundo, hanc persecutionis procellam instigantibus quibusdam clericis excitatam; tertio, libertatem ecclesiasticam a rege violatam. Quæ quidem omnia mihi facile persuadent, totam hujus mali lernam a quibusdam clericis repetendam, qui cum pro regis arbitrio ecclesiasticis personis exactiones imponerent, experienturque Stephanum adversantem; regis animum adversus illum pessime irritantes, in honorum omnium diserimen adduxerint, imo etiam in ipsius necem conspirarint, ut patet ex alia epistola (Spicilegii tomo III; pag. 162, epist. 37) ad Stephanum scripta. Unde factum est, ut etiam ipso in regis gratiam bonaque omnia restituto, Thomas Sancti-Victoris Parisiensis Prior pro istius causæ defensione postmodum occubuerit, ut videre est epist. 158 sqq. At quodeunque tandem hujus tragœdiæ seminarium fuerit, Stephanus armis spiritualibus utens, regis terram interdicto supposuit; ejusque indignationem declinans, ad Henricum Senonensem, tum ambo ad capitulum Cisterciense confugientes, fraternitatis jure, qua tum ipsi, tum etiam rex Cistercio se sociaverant, litteras ad flectendum regis animum a Patribus impetrarunt: quas Bernardus cum Hugone Pontiniacensi, multisque aliis prælatis, Ludovico supplex offerens, repulsam indigne passus est. « Episcopus, » inquit Æmilius in Ludov. « deprecans a genibus suis repulit Ludovicus: cui impoenitentia Bernardus abbas iram cœlestem vindicem instare, denuntiasset fertur. » Addidisse vero Bernardum Gaufridum, Vitæ S. Bernardi libro IV, cap. 2, et ex eo Gaguinus Historiæ Franc. libro VI memorat: « Hæc, inquit, tua, rex, pertinacia filii interitu mulcabitur. » Cujus vaticinii veritas in Philippi nece infelici probata est. Tanta dicendi libertate a proposito princeps aliquanto dimotus ad Honorii papæ litteras, quibus interdictum solvebatur, animum refricans, male cœpta ardentius prosecutus est. Quod Bernardus impatienter ferens, tam suo, quam Gaufridi Carnotensis nomine litteras ad Honorium justæ querimonie plenas dedit (epist. 46, 47.) Tandem vero tam pertinax, tamque concitata dissensio finem accepisse videtur in concilio Trecentensi, anno 1128, vel certe non multo post, ipsius Honorii auctoritate: qua de re Bernardus gratias tulit, ad eum denuo scribens, epist. 49: « Hiæ enim inquit, gravibus contumeliis et injuriis episcopi Parisiensis constantia pulsata est, sed non quassata: quia Dominus supposuit manum suam, cum vestram opposuit. » Porro hunc Stephanum Parisiensem, antea cancellarium, distinctum esse a Stephano de Garlanda dapifero, de quo in Annalibus Teulii, disertè probat Chesnius in notis ad Abælardum, nec

se ad justitiam offert, si tamen prius (quod quidem eadem ipsa justitia videtur exigere) res ei suæ injuste ablata restituantur (150): ejus interim petitioni differendo supersedimus. Et siquidem Deo inspirante placuerit vobis nostris precibus aurem inclinare, nostro consilio studioque pacem cum episcopo, imo cum Deo reformare; parati sumus hujus rei gratia fatigari usque ad vos, quocumque vobis placuerit: sin autem, nos amicum audire, et Dei sacerdoti obedire necesse est. Valet.

obscure intelligitur ex epistola quadam Gaufridi Cartonensis, quæ exstat Spicilegii tomo III, pag. 260, in qua scribit sanctum Bernardum fuisse electum ad pacem cum Stephano Parisiensi et Stephano de Garlanda componendam. Quod ulterius ad Ludovicum spectat, quem sanctus Bernardus ad Honorium scribens epist. 49, alterum Herodem appellat; memoria certe dignum est, quanta religione et poenitentia diem clauserit extremum, anno scilicet 1137. « Qui ut erat in consilio providus, » inquit Sugerius in ejus Vita, « sibi ipsi consulens, et miseratus animæ suæ Deo placens, frequenti confessionis et orationis sibi devotione providebat, hoc unum toto animi affectu peroptans, apud sanctos martyres protectores suos, Dionysium sociosque ejus, se quomodocumque deferri, et ante sacratissima eorum corpora, regni et coronæ depositione, coronam pro corona, pro regalibus insignibus et imperialibus ornamentis humilem beati Benedicti habitum commutando, monasticum ordinem profiteri. » « Videant, » inquit optime cardinalis Baronius ad annum 1136, « qui monasticæ paupertati derogant; quomodo non solum archiepiscopi, sed et ipsi reges transitoria vitam æternam præferentes, ad securissimam monastici ordinis tutelam confugiunt. » Addit vero Sugerius, regem facta peccatorum confessione, « inopinatè se levasse, obviamque corpori Domini exisse, ac devotissime acclitisse Ubi, » inquit, videntibus cunctis, tam clericis quam laicis, regem, exiens regnum deponit, peccando regnum administrasse confitetur, filium suum annulo investit, Ecclesiam Dei, pauperes et orphanos tueri... fide obligat. Ubi etiam aurum et argentum et ecclesiis, et pauperibus et egenis pro amore Dei distribuens, nec clamidibus, nec regis indumentis usque ad camisiam pepercit. » Mirandum sane in tanto rege exemplum! Cæterum de donis pretiosissimis Ecclesie Sancti-Dionysii ab ipso attributis videsis apud eundem auctorem. (149) Fratres quippe censebantur qui in societatem suffragiorum admissi erant. Ita Casæ-Dei monachi Ludovicum Juniorem fratrem vocant in epistola 308, inter Chesnianas tomo IV.

(150) Nimirum exspoliati prius sunt restituendi, quam ad causam vocandi. Vide Canones a Gratiano collectos, Causa 3, q. 1, ubi ait Caius papa: « Episcopis suis rebus exspoliatis, vel a propriis sedibus ejectis, omnia quæ eis ablata sunt, legibus sunt reintegranda: quia priusquam hoc fuerit factum, nullum crimen eis obijci potest. » Ibidem Joannes papa: « Redintegranda sunt omnia exspoliatis... et in eo loco, unde abscesserant, funditus revocanda... ante accusationem, aut regularem ad synodum vocationem eorum, » etc. Vide ibidem plura: item Capitula in Decretal. Gregor. tit. de Restit. spol. Unde et Gouffridus Vindocin. epistola ad Ivonem ita scribit: « Cum de re nostra a nobis diu et juste possessa, et injuste ablata, secundum sacros canones investiti fuimus; si postea de nobis conqueruntur, quod justus iudex, quod divina lex faciendum judicaverit, non recusamus. » Vide eundem, epistola ad Ranulfum Sanctonensem episcopum, ubi etiam, eum Bernardo, testatur legibus apostolicæ Ecclesie prohibitum, « ne quilibet exspoliatus vocetur ad iudicium. »

54 EPISTOLA XLVI (151).

AD DOMINUM PAPAM HONORIUM II.

Unde supra.— Conqueruntur apud Pontificem, quod relaxatione interdicti subreptitè obtenta, Rex Gallie jam pridem pronus ad pacem, factus sit obstinatio.

Summo Pontifici HONORIO, pauperum Christi abates, Hugo de Pontiniaco, et BERNARDUS de Clara-Valle, quidquid potest peccatorum oratio.

Lacrymabilem episcoporum, imo totius Ecclesie querimoniam, nos quoque ejus filii, si tamen digni, dissimulare non possumus. Quæ vidimus loquimur, Magna siquidem nos necessitas de claustris ad publicum traxit: ubi et quod loquimur vidimus. Tristes vidimus, tristes et loquimur: honorem Ecclesie Honorii tempore non minime læsum. Jam Regis flexerat iram humilitas, vel potius constantia episcoporum: cum ecce a summo Pontifice summa superveniens auctoritas, heul deiecit constantiam, superbiam statuit (152). Scimus quidem id a vobis per mendacium fuisse subreptum (quod ex vestris litteris palam datur adverti), ut everti tam justum tamque necessarium interdictum juberetis. Sed nunquid non vel tandem deprehenso mendacio, mentitam se sentiet iniquitas sibi, et non tantæ utique majestati? Est autem quod miramur, quam ratione judicatum sit de parte, adjudicatum absenti. Quod quidem non temeraria præsumptione reprehendimus, sed filiali amore paterno cordi suggerimus, quantum ex hoc et superbit impius, et incenditur pauper. Cæterum quandiu illum pati, quantumve huic compati debeatis; non est nostrum præscribere vobis: vos vestra hinc potius, dulcissime Pater, viscera consulite. Valet.

EPISTOLA XLVII (153).

ADEUMDEM EX PERSONA GAUFRIDI CARNOTENSIS EPISCOPI. Exponit Pontifici causam episcopi Parisiensis a rege Ludovico inique oppressi, qui interdicto ab episcopi Gallicanis compulsus restitutionem promiserat, sed absolute ab Honorio obtenta contumacior factus non præstitit.

Tristissimæ historiæ seriem vobis et causam replicare superfluum est; qua jam quippe Paternitatis vestræ viscera, scribente religioso Parisiensi episcopo, commota esse non ambigo. Ne tamen fratri et coepiscopo etiam nostrum deesset testimonium; quæ vidi ego et audivi, necessarium duxi breviter intimare. Accepta siquidem tam modesta prædicti episcopi querimonia, Senonensis dicecesis universi episcopi una cum venerabili metropolitano nostro; adscitis etiam nobiscum quibusdam aliis religiosis

(151) Scripta anno Christi 1127.

(152) Relaxando scilicet interdictum, quod a provincialibus episcopis in terram Regis illatum fuerat ob infestationem episcopi Parisiensis, ex epistola sequente.

(153) Scripta anno Christi 1127.

(154) Scripta circa annum 1130.

(155) Ita constanter omnes scripti, aut fere omnes et recte nam cardinales olim absolute dicebantur Fratres, in libro secundo de Vita S. Bernardi, n. 42; et in Chronico Andrensi, Spicilegii tomo IX, pag. 481.

A personis. Regem super gravi injuria per nos ipsos humiliter, ut debuimus, convenimus: ut episcopo, nil quidem tale merito, sua quæ tulerat, restitueret, rogavimus; nec impetravimus. Sentiens tandem nos ad arma Ecclesie pro Ecclesia velle confugere, timuit, annuitque sese omnia redditurum. Sed in eadem forte hora supervenientibus litteris vestris, quibus ejus terram ab interdicto absolvi præcepistis, male in malo confortatus, quod bene promiserat, minime exsecutus est. Die tamen nominata, qua id se rursus promisit exsecuturum, ejus non conspectui præsentantes, sustinimus pacem, et non venit: quæsivimus bona, et ecce turbatio. Hoc denique litteris 55 vestris factum est, ut male ablata pejus teneantur, et reliqua passim in dies rapiantur, eo utique secure, quo impune illa retinentur. Solutum nempe an vestrum imperium episcopi justo (ut putamus) interdicto, nostroque quod parabamus et quo sperabamus pacem consequi, vestro æque timore suspenso, facti interim sumus opprobrium vicinis nostris: quousque? vestræ viderit pietatis compassio.

EPISTOLA XLVIII (154).

AD HAIMERICUM CANCELLARIUM, UNDE SUPRA, ET CONTRA OBTRACTORES.

Bernardus querellas in se factas diluit, et solitudinis silentiique facultatem precatur.

Viro illustri HAIMERICO, sanctæ Romanæ sedis cancellario, frater BERNARDUS abbas dictus Claræ-Valle, salutem, et non in via.

1. Etiamne pauperi et inopi veritas odium parit, et ne ipsa quidem miseria declinare invidiam potest? Querar, an glorier, quod factus sum et ipse inimicus vera dicens? Vera dicens, an recta agens? Sed hoc viderint fratres vestri, qui contra legem maledicunt surdo (Levit. XIX, 14), et maledictum propheticum non verentes, dicunt bonum malum, et malum bonum (Isai. V, 20). Quid in me, o boni viri, displicuit fraternitati vestræ (155)? Utrumne quod aqud Catalaunum a motus est a villicatione sibi credita homo usquequaquam diffamatus, quia in ecclesia Viridunensi cui præfuerat, dissipasset bona domini sui? An quod in urbe Cameracensi monasterii sui manifestus destructor Fulbertus cedere compulsus est Parvino, qui omnium testimonio fidelis est servus et prudens? An certe quod Lauduni de prostibulo Veneris sum Deo sanctuarium restitutum est (156)? Propter quod horum me, non dico, lapidatis, sed laceratis, ut minus aliquid recipiam a Domino meo? (Joan. X, 32.) Et hoc merito atque cum omni gloria responderem, si quid in eis meum cognoscerem. Nunc autem ut Petrus abbas tam dominum Papam, quam Fratres ex more visitasse perhibetur; et initio hujus epistolæ Fratres vestri, mendose quibusdam nostri, et apud Willelmum Tyrensem in libro XII, cap. 15, « Fratres vero tam episcopi, quam presbyteri et diaconi cardinales, » etc. Confer librum de Conversione ad Clericos, infra tomo IV.

(156) Tribus de rebus apud Haimericum hac in epistola purgat sese Bernardus. Primo quidem, de Henrici Viridunensis episcopi depositione: de qua agitur apud Laurentium de Leodio, in Historia Viridunensi